

JOG TUDOMÁNYI KÖZLÖNY

ALAPÍTVÁ: 1866

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGÁNAK FOLYÓIRATA

TANULMÁNY

SÁNDOR ISTVÁN

A vagyonkezelő alapítvány
nemzetközi összehasonlításban

3

SCHMIDT RICHÁRD

Variációk egy témára
– Aszimmetrikus fórumválasztás
a nemzetközi joggyakorlatban

12

METZINGER PÉTER

Per helyett pénzfeldobás
– Kis jogi kvantummechanika

25

HERKE CSONGOR

Az önvezető autók bevezetésének
erkölcsi-etikai és büntető eljárásjogi
kérdései

33

SZEMLE-VITA

FÁZSI LÁSZLÓ

A bizonyítás bizonytalansága
a büntetőeljárásban

41

JOGIRODALOM-JOGÉLET

PRUGBERGER TAMÁS

Akiért a harang szól
– In memoriam Bragyova András
(1950–2020)

47

„Készséggel sorakozunk mindig azokhoz, kik a jogtudomány fejlődésében a közjólétet látják felhívni. Készséggel szentelünk e lapon minden sort, munkásságunkban minden erőt az új lángra szított oltárnak, mely fölött a jog istensége áll.”

Ökröss Bálint: A szerkesztő előszava
Jogtudományi Közlöny
Pest, Januarius 2. 1866. évfolyam, 2. old.

JURISPRUDENTIAL BULLETIN / RECHTSWISSENSCHAFTLICHE MITTEILUNGEN

CONTENTS / INHALT

Studies / Abhandlungen

- ISTVÁN SÁNDOR:
The Asset Management Foundation in International Comparison /
Die Treuhänder Stiftung im internationalen Vergleich 3
- RICHARD SCHMIDT:
Variations on a Theme – Asymmetric Forum Selection in International Practice /
Variationen über ein Thema – Asymmetrische Forumwahl in der internationalen
Rechtspraxis 12
- PÉTER METZINGER:
Toss-up Instead of Lawsuits – Some Legal Quantum Mechanics /
Loswurf statt der Rechtsstreitigkeiten – Einige Gedanken über juristische
Quantenmechanik 25
- CSONGOR HERKE:
Moral and Criminal Procedural Questions on Use of Self-Driving Vehicles /
Moralische und strafprozessuale Fragen zum Einsatz selbstfahrender Fahrzeuge 33

Review and Discussion / Rundschau und Diskussion

- LÁSZLÓ FÁZSI:
Uncertainty in the Regulation of the Taking of Evidence in Criminal
Proceedings /
Unsicherheit in der Regelung der Beweisaufnahme im Strafverfahren 40

Legal Life, Legal Literature / Rechtsliteratur – Rechtsleben

- TAMÁS PRUGBERGER:
In memoriam András Bragyova (1950–2020) /
In memoriam András Bragyova (1950–2020) 46

A KIADVÁNY

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Az MTA Állam- és Jogtudományi
Bizottságának folyóirata

A Szerkesztőbizottság vezetője:
Dr. Vörös Imre

A Szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Hamza Gábor, Dr. Lamm Vanda,
Dr. Veress Emőd

Főszerkesztő: Dr. Horváth M. Tamás

Szerkesztők: Dr. Bartha Ildikó,
Dr. Szalbert Orsolya, Dr. Udvarý Sándor

A szerkesztőség címe: 1097 Budapest,
Tóth Kálmán u. 4.

A kéziratokra vonatkozó formai
követelményeket a
[Amennyiben szerzőnk valamelyik
egyetem állam- és jogtudományi karán
tevékenykedik, a Jogtudományi Közlöny
szerkesztősége csak az egyetem megje-
lölésével közli a szerző beosztását.
A kar, tanszék megjelölését csak abban
az esetben közöljük, ha nem jogtudo-
mányi karon tevékenykedő szerzőről van
szó. Igazgatási jellegű funkció \(tanszék-
vezető, igazgató stb.\) közlését a Szer-
kesztőbizottság ugyancsak mellőzi.
A publikálással kapcsolatos további
kérdések a
\[horvathmt.jogtudkoz@gmail.com\]\(mailto:horvathmt.jogtudkoz@gmail.com\)
címmel küldhetők.](https://hvgorac.hu/Jogtudomanyi_Kozlony oldalán, az „Impresszum”
oldalon elérhető „Szerkesztési
útmutató” tartalmazza.</p></div><div data-bbox=)

A Kiadó a lapban megjelenő
tanulmányok szerzőinek azonos
összegű honoráriumot fizet.

Kiadja a HVG-ORAC
Lap- és Könyvkiadó Kft.
hvgorac
Lap- és Könyvkiadó Kft.

Előfizetési díja a 2021. évre: 24 000 Ft.
Az egyes lapszámok külön is megvásá-
rolhatók 2000 Ft/szám áron.

Nyomdai munkálatok: Multiszolg Bt.

HU ISSN 0021-7166

- A Jogtudományi Közlönyben 2000 és 2019 között megjelent írárok teljes szöveggel, online kutathatók a Jogkódeken. Részletek: hvgorac.hu/jogkodex
- Szeretné a Kiadó valamennyi jogi szaklapját a nyomtatott megjelenéssel egyidejűleg a számítógépen olvasni? Részletek: hvgorac.hu/szaccikkek

Jogkódex
Internetes jogi tudástár

Schmidt Richárd, ügyvéd (Budapest)

Variációk egy témára

Aszimmetrikus fórumválasztás a nemzetközi joggyakorlatban

A globalizáció és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok egyre komplexebbé válása miatt az utóbbi években a nemzetközi vitarendezés egyik figyelemre méltó jelensége a felek számára nem egyenlő jogokat biztosító ún. aszimmetrikus joghatósági és választottbíró-sági megállapodások megjelenése, illetve elterjedése. A kedvező nemzetközi szabályozási környezet ellenére több jogrendszerben a jogalkalmazók részéről ösztönös gyanú, illetve fenntartás övezi az ilyen aszimmetrikus fórumválasztásokat. Jelen tanulmány keretében három jogrendszer bírói gyakorlatát bemutatva vizsgáljuk a nem hagyományos fórumválasztó megállapodásokkal szemben felmerült érvek megalapozottságát.

Tárgyszavak: nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, aszimmetrikus fórumválasztás, választottbíró-ság

I. Bevezetés

A globalizáció és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok egyre komplexebbé válása a jogrendszer minden területén nyomon követhető. Különösen így van ez a nemzetközi vitarendezés területén, ahol a fenti hatások leginkább érzékelhetők – többek között – a joghatósági, illetve választottbíró-sági megállapodások kapcsán. Az utóbbi években egyre gyakoribbak az olyan vitarendezési megállapodások, melyek az egyik fél számára több, szélesebb körű jogosultságot nyújtanak a jogvitát eldöntő fórum megválasztása kapcsán, míg a másik felet általában arra kötelezik, hogy kizárólag egy adott fórum előtt érvenyesítse jogait. Az effajta aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások nemzetközi elterjedése ellenére bizonyos országokban a bírói gyakorlat részéről némi tartózkodás tapasztalható azok kikényszeríthetősége kapcsán. A jelenlegi hazai bírói gyakorlatban eddig mindössze egy közzétett eset található, mely érinti e tárgykört. Ez utóbbi végül más jogkérdés eldöntésével zárult, a három fokon eltérő tartalmú döntésből azonban arra lehet következtetni, hogy itthon is némi bizonytalanság övezi ezen nem hagyományos fórumválasztásokat.¹ Korábbi tanulmányunkban, melyben bemutattuk a fórumválasztó megállapodások főbb típusait,² kitértünk az aszimmetrikus fórumválasztás két fő elméleti problémájára. A probléma egyrészt abban a látszólagos belső ellentmondásban érhető tetten, hogy az ilyen

megállapodások az egymással versengő nemzeti joghatóságok létéből fakadó bizonytalanságot egyenlőtlenül, csak az egyik fél számára csökkentik, másrészt a fenti egyenlőtlenség olyan, több évszázados jogintézményeknek és jogelveknek látszik ellentmondani, mint a szinallagmatikus szerződések az anyagi jog területén, vagy a tisztességes eljárás, illetve fegyveregyenlőség az eljárásjog oldalán. A fórumválasztásokra irányadó főbb nemzetközi jogforrások elemzése kapcsán arra a megállapításra lehet jutni, hogy az aszimmetrikus fórumválasztás érvényességével kapcsolatban nem foglalnak állást, mivel – szemben az alaki érvényességgel – e megállapodások anyagi jogi érvényességének problémáját a nemzeti jogrendszer hatókörébe utalják. A fentiek alapján adódik a kérdés, hogy a nemzeti jogrendszerek szabályozzák-e, és ha igen, miként az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások érvényességét, kikényszeríthetőségét.

II. Az elemzés módszere és tárgya

Figyelemmel arra, hogy a kérdés teljes körű megválaszolása egy rendkívül széleskörű jogösszehasonlító elemzést igényelne, mely meghaladná e tanulmány kereteit, szükségesnek látszik a vizsgálat tárgyának önkényes szűkítése két irányban. Elsődlegesen, követve az amerikai jogi realizmus nagy alakját, Holmes-t, aki szerint a jog nem több, mint előrejelzés arról, hogy a bíróságok mit fognak ítélni,³ a vizsgálat tárgyát célszerű a bírói gyakorlat elemzésére

1 BH 2019.12.325. szám alatt közzétett eseti döntés.

2 A jelen tanulmány a szerzőnek a Jogtudományi Közlöny 2020. 11. lapszámában megjelent: A Vágy Titokzatos Tárgya – Aszimmetrikus joghatósági és választottbíró-sági megállapodások c. tanulmánya végén felvetett kérdések tovább gondolásán alapul. (A szerk.)

3 „The prophecies of what the courts are likely to do in fact and nothing pretentious, are what I mean by the law” OLIVER WENDELL HOLMES JR.: *Path of the Law*. Harvard Law Review. 1897/10. sz. 457.

Tanulmány

szűkíteni, és a tételes jogot csak annyiban a vizsgálat tárgyává tenni, amennyiben arra a bírói döntések hivatkoznak. Másodlagosan, célszerű olyan jogrendszereket a vizsgálat tárgyává tenni, melyek a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban meghatározók, és ahol az aszimmetrikus fórumválasztások nem csak elméleti, hanem valós jogvitákat generálnak. Erre figyelemmel az alábbiakban három olyan jogrendszert veszünk közelebbről górcső alá, ahol a közelmúltban gyakran kerültek aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatos ügyek a bíróságok elé. Az elemzést az angolszász jogcsalád bölcsőjével, az Egyesült Királysággal kezdjük, majd a római-germán jogcsalád egy meghatározó tagjával, Franciaországgal folytatjuk. Azon túlmenően, hogy a két ország a nemzetközi jogfejlődést leginkább meghatározó két nagy jogcsalád prominens képviselője, mindkét jogrendszerben több évtizedre nyúlik vissza a fórumválasztásokkal kapcsolatos bírói gyakorlat, és tanulságos, hogy ezen két nagy múltú jogrendszer honnan indult és hová jutott ebben a kérdésben. Ezt követően Oroszország vonatkozó bírói gyakorlatát vizsgáljuk meg. Ez utóbbi ország ugyan a nemzetközi jogfejlődésre gyakorolt hatásában messze elmarad fenti társaitól, azonban az utolsó évtizedben az aszimmetrikus fórumválasztások területén több tanulságos ügyet produkált, amelyek intő példaként szolgálhatnak. A három jogrendszer bírói gyakorlatának elemzése kapcsán az alábbi kérdésekre keressük a választ:

a) Hogyan ítélik meg az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokat a fenti országok bíróságai?

b) Mennyire megalapozottak az aszimmetrikus fórumválasztással szemben felhozott érvek?

III.

A felek magánautonómiáján alapuló gyakorlat az Egyesült Királyságban

Az angolszász jogrendszer hagyományosan nagy súlyt helyez a felek magánautonómiájára, mely meghatározó a fórumválasztó megállapodások tekintetében is. Jóllehet a joghatóság angol értelmezése leginkább abban tér el a kontinentális jogrendszerektől, hogy az angol bíróságok a *forum non conveniens* doktrínáját alkalmazva még joghatóságuk fennállása esetén is fenntartják annak a lehetőséget, hogy azt ne gyakorolják, teret engedve az érdemi döntéshozatalra olyan ország bíróságának, amely az ügy egyedi körülményeire való tekintettel megfelelőbb fórum az ügy elbírálásához. Így a fórumválasztás nem pusztán a felek magánügye, hanem a fórum saját jogát alkalmazva dönti el, hogy van-e joghatósága, illetve, ami még fontosabb, gyakorolja-e a joghatóságát az adott esetben. További sajátossága az angol jognak, hogy a fórumválasztó megállapodásoknak az eljárásjogi hatás mellett igen erős anyagi jogi joghatást tulajdonít, így azok megsértését olyan szerződésszegésnek minősíti, melynek komoly

szankciói vannak. Ezzel pedig megnyitja a sérelmet szenvedett fél jogát arra, hogy ún. pertiltó meghagyáshoz („*anti-suit injunction*”) folyamodjon – mellyel a bíróság arra kötelezi a szerződésszegő felet, hogy a megkezdett pert hagyja abba –, illetve kártérítést követeljen a szerződésszegő féltől, mely magában foglalja a nem kijelölt fórum előtti pereskedés költségeinek megtérítését.⁴ A szigetországban az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokat gyakran – kártyajátékból vett hasonlattal – „*trumping clause*” megnevezéssel illetik, találónan utalva a klauzula által kedvezményezett fél igen erős pozíciójára. Ennek ellenére az angol bírói gyakorlat kezdetben vonakodott elismerni az aszimmetrikus klauzulákat. Így a 60-as évek derekán a *Baron v. Sunderland Corp. ügyben* – ahol a rendes bírósági kikötés mellett az egyik fél jogosult volt választottbíráskodást is kezdeményezni – a bíróság arra az álláspontra jutott, hogy egy választottbírási megállapodás alapvető tartalma az, hogy vita esetén bármely fél kezdeményezhessen választottbíráskodást. Azaz a fórumválasztó megállapodásnak kölcsönösen felhívható jogokat („*bilateral rights of reference*”) kell a felekre ruházni, így kikényszeríthetetlennek ítélve a hibrid aszimmetrikus fórumválasztó megállapodást.⁵

1. Messinaki Bergen ügy

Az aszimmetrikus klauzulák elismerése felé az út egy kétoldalú opciós megállapodáson keresztül vezetett a *Messinaki Bergen* ügyben, ahol egy hajóbérleti szerződés viták rendezéséről szóló klauzulája az alábbiak szerint rendelkezett:

„Bármely jelen szerződésből eredő jogvitát az angol bíróságok döntenek el, melyek joghatóságát a felek kikötik domicíliumukra tekintet nélkül: ugyanakkor bármely fél választhat úgy, hogy a jogvitát választottbíráskodás elé utalja. Az ilyen választást az egyik fél által a másik félhez intézett írásbeli közléssel lehet gyakorolni, legkésőbb 21 napon belül attól az időponttól, hogy az egyik fél arról értesíti a másik felet, hogy a jelen szerződés alapján jogvita keletkezett.”⁶

A felek között a rakomány megsérülése miatt keletkezett jogvita, a fuvarozó a hatótulajdonost rendes bíróság előtt perelte, ám ez utóbbi a fenti határidőn belül jelezte,

4 LOUISE MERRETT – JANEEN CARRUTHERS: *United Kingdom: Giving Effect to Optional Choice of Court Agreements – Interpretation, Operation and Enforcement*. In: *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law* (ed. MARY KEYES). Springer, 2020. 452.

5 SIMON NESBITT – HENRY QUINLAN: *The Status and Operation of Unilateral or Optional Arbitration Clauses*. *Arbitration International*. 2006/1. sz. 135–136.

6 „Any dispute arising under this charter shall be decided by the English courts to whose jurisdiction the parties agree whatever their domicile may be: Provided that either party may elect to have the dispute referred to arbitration. Such election shall be made by written notice by one party to the other not later than 21 days after receipt of a notice given by one party to the other of a dispute having arisen under this charter.” (Fordítás a szerzőtől.)

hogy választottbírói eljárást kíván indítani, és bíróki-jelölés végett az angol bírósághoz fordult. A fuvarozó vitatta a választottbírói klauzula érvényességét, álláspontja szerint az opció csak egy előszerződésnek minősült, nem érvényes választottbírói megállapodásnak. Az angol bíróság azonban arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár a fenti megállapodás alapján a felek nem kötelezik magukat arra, hogy a vitát választottbírói elővigyék, a klauzula egy opciót ruház az egyik félre, mely gyakorolható, jöllehet annak gyakorlása nem kötelező. Így mindaddig, míg az arra jogosult nem választja az opció gyakorlását, nincs a felek között választottbírói megállapodás, de azzal, hogy erre sor kerül, a felek között egy kötelező választottbírói megállapodás jön létre.⁷

2. Continental Bank ügy

A *Continental Bank* ügyben⁸ egy bankhitel szerződés aszimmetrikus joghatósági klauzulája állt a vita középpontjában, mely alapján a görög fióktelepén keresztül kölcsönt nyújtó amerikai bank és a Panamában, illetve Libériában bejegyzett kölcsönadósok vitarendezési klauzulájának lényeges része az alábbiak szerint rendelkezett.

„Minden kölcsönadós [...] ezáltal visszavonhatatlanul aláveti magát az angol bíróságok joghatóságának, [...] azonban a bank fenntartja magának a jogot, hogy a jelen megállapodás alapján bármely más bíróság előtt eljárjon, mely joghatósággal rendelkezik.”⁹

Ez utóbbi kikötésre nyilvánvalóan azért került sor, mert a bankkölcsön biztosítékául különböző hajók, engedményezett követelések és különböző országokban domicíliummal rendelkező személyek által vállalt kezességek szolgáltak. Amikor a kölcsönadósok Görögországban kezdeményeztek a bank ellen peres eljárást, a bank pertiltó meghagyás (*anti-suit injunction*) iránt kérelemmel fordult az angol bíróságokhoz a fenti fórumválasztó megállapodásra hivatkozva. A bank érvelése szerint a fenti joghatósági megállapodás a kölcsönadósok számára kizárólagos volt, kizárva annak lehetőségét, hogy a görög bírósághoz forduljanak. Az angol Court of Appeal, egyetértve a bank érvelésével megállapította, hogy a Brüsszeli Egyezmény¹⁰ 17. cikke alapján a joghatósági megállapodás a bank számára nem volt kizárólagos, azonban a kölcsönadósok számára igen, így utóbbiak nem voltak jogosultak Görögországban pert kezdeményezni.

3. NB Three Shipping ügy

Az *NB Three Shipping*¹¹ ügyben a felek hajóbérleti szerződése a felek közötti jogviták rendezéséről az alábbiakban rendelkezett:

„47.02. A jelen szerződésből eredő vagy azzal kapcsolatos bármely jogvitára az angol bíróságok rendelkeznek joghatósággal, azonban a Tulajdonosnak opciója van arra, hogy bármely jogvitát választottbírói elé vigyen. [...] 47.10. Bármely, jelen szerződésből, vagy annak teljesítéséből eredő jogvitát, mely megállapodással nem rendezhető, s melyet a Tulajdonos választottbírói útira utal, Londonban kell választottbíráskodással kell rendezni.”¹²

Amikor a felek között jogvita keletkezett, a bérlők az angol High Court előtt perelték be a tulajdonosokat, akik első levelükben meglepetésüket fejezték ki, hogy a bérlők megelőzően nem konzultáltak velük, mint az opció jogosultjaival, majd néhány nap múlva tájékoztatták a bérlőket, hogy gyakorolják az opciót és választottbíráskodást kezdtek a bérlők ellen. A bérlők – a klauzula nyelvtani értelmezésére támaszkodva – azzal védekeztek, hogy jöllehet a tulajdonosokat megillette a választottbírói bírósághoz való fordulás joga, de ezt csak addig gyakorolhatták, amíg a másik fél nem kezd peres eljárást. Morrison bíró azonban nem osztotta a bérlők álláspontját, mivel véleménye szerint az kereskedelmi szempontból ellenkezik a klauzula értelmével. A bíró kiemelte, hogy az adott ügyben a fórumválasztó klauzula „jobb jogokat” ruházott a tulajdonosokra, mint a bérlőkre („give better rights to owners than to charterers”), emiatt a bérlők nem szerezhettek előnyt azzal, hogy elsőként ragadták meg a startpisztolyt („no advantage from jumping the starting gun”). Ugyanakkor a bíró hozzátette, hogy az opció nem biztosít végtelen lehetőséget a tulajdonosok részére, így amennyiben perbe bocsátkoztak volna, vagy egyéb olyan magatartást tanúsítottak volna, mely alapján a bérlők észszerűen feltételezhetik, hogy az opciót nem gyakorolják, akkor elvesztették volna az opció által biztosított többlet-jogosultságukat. A döntés alapján látható, hogy opciós klauzula esetén, amennyiben az opcióval nem rendelkező fél szándékozik jogvitát kezdeményezni, ajánlott számára a jogvita tényleges megindítása előtt megkísérelni megállapodásra jutni a másik féllel a fórum tekintetében, mivel ennek hiányában saját kockázatára és költségére indítja meg az eljárást.

7 NESBITT–QUINLAN: i. m. 138.

8 Continental Bank v Aeakos Compania Naviera [1994] 1 WLR 588.

9 „Each of the borrowers [...] hereby irrevocably submits to the jurisdiction of the English courts [...] but the bank reserves the right to proceed under this agreement in the courts of any other country claiming or having jurisdiction in respect thereof.” (Fordítás a szerzőtől.) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TEXT/PDF/?uri=CELEX:81993UK11> (2020.07.20.)

10 Az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény a joghatóságról és a határozatok végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben.

11 NB Three Shipping Limited v Harebell Shipping Limited [2004] EWHC 2001 (Comm). NESBITT–QUINLAN: i. m. 140–141.

12 „47.02 The courts of England shall have jurisdiction to settle any disputes which may arise out of or in connection with this Charter party but the Owner shall have the option of bringing any dispute hereunder to arbitration. [...] 47.10 Any dispute arising from the provisions of this Charter party or its performance which cannot be resolved by mutual agreement which the Owner determines to resolve by arbitration shall be referred to arbitration in London.” (Fordítás a szerzőtől.) <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff70e60d03e7f57e-a6da0> (2020.07.20.)

Tanulmány

4. *Law Debenture v. Elektrim* ügy

A *Law Debenture v. Elektrim* ügyben¹³ a jogvita egy bonyolult finanszírozási szerződésrendszer kapcsán keletkezett, melyben a vitarendező klauzula éppen ellentétes tartalmú volt a fenti *NB Three Shipping* ügyben szereplő fórumválasztó megállapodással:

„29.2. Bármely jogvita, mely a jelen (dokumentumokból) ered, vagy azzal kapcsolatos, bármely fél által választottbíráskodásra utalható végleges rendezés végett az (UNCTIRAL¹⁴ Választottbíráskodási Szabályzat) alapján, mely szabályokat a rájuk való hivatkozás alapján a jelen 29.2. cikk részének kell tekinteni. [...]

29.6. A felek 29.2. cikk szerinti megállapodása, mely szerint minden jelen (dokumentumokból) eredő vagy azzal kapcsolatos vitát választottbíráskodásra utal, kizárólagos, mely alapján egyik (alperes) sem jogosult bármely más bíróság előtt eljárást kezdeményezni, kivéve a Vagyonkezelő, illetve Kötvénybirtokosok által bármelyik fenti dokumentummal kapcsolatban a jelen cikk szerint kezdeményezett eljárásban előterjesztett viszontkeresetet. [...]

29.7. A 29.2. cikk sérelme nélkül a Vagyonkezelő és bármely Kötvénybirtokos kizárólagos javára, az (alperesek) megállapodnak, hogy a Vagyonkezelő és bármely Kötvénybirtokos kizárólagosan jogosult, saját döntése alapján, Anglia bíróságaihoz fordulni, melyek nem kizárólagosan jogosultak bármely jogvitát rendezni.”¹⁵

Látható, hogy a felek alapvetően az UNCTIRAL szabályok alapján lefolytatandó ad-hoc választottbíráskodásban állapodtak meg, azonban *Law Debenture* mint Vagyonkezelő opcióval rendelkezett arra, hogy az angol bíróságok előtt pereljen, mely utóbbiak a klauzula alapján „nem kizárólagos” joghatósággal rendelkeztek. Amikor az opcióval nem rendelkező felek választottbírási eljárást kezdeményeztek, a Vagyonkezelő megindította a pert az angol bíróság előtt. Az opcióval nem rendelkező alperesek azzal érveltek, hogy az opció csak addig gyakorolható, amíg a választottbírási eljárás nem indul meg, ellenkező esetben a választottbírási eljárás megindítása előtt meg kellene kérdezni a Vagyonkezelőt, hogy részt

akar-e venni a választottbíráskodásban, így a fórumválasztó megállapodás egyoldalú lenne. Az ügyben eljáró Mann bíró azonban elvetette az alperesek álláspontját, megjegyezve, hogy nehezebb esik bármilyen korlátozást látni a Vagyonkezelőt megillető joggal kapcsolatban, kivéve azt, hogy az opció jogosultjaként nem cselekedhet egyszer így, másszor úgy („cannot blow hot and cold”). Így amennyiben az opció jogosultja élve jogával választottbírási vitarendezést kezdeményez, akkor úgy kell tekinteni, hogy lemondott arról a jogáról, hogy rendes bíróság előtt pereljen, és fordított esetben ugyanez a helyzet. Mann bíró külön kiemelte, hogy azért sem fogadható el az alperesek érvelése, mely szerint az opció csak még meg nem kezdett választottbírási eljárás esetén gyakorolható, mivel ebben az esetben azon a véletlenszerű alapon dőlne el, hogy peres vagy választottbírási úton kerül rendezésre a jogvita, illetve, hogy melyik fél kezdeményezte hamarabb az eljárást, mely kereskedelmi szempontból abszolút nem ésszerű. Végül, ami a klauzula által biztosított lehetőséget illeti, Mann bíró hangsúlyozta, hogy nem arról van szó, hogy az aszimmetrikus opciós klauzula egyenlőtlen, hanem arról, hogy az egyik fél számára egy további előnyt ad, mint ahogy azt számos más szerződéses rendelkezés is teszi.

5. *Mauritius Commercial Bank* ügy

Végül említést érdemel a *Mauritius Commercial Bank* ügy,¹⁶ melyben a felek közül egyik Indiában, a másik pedig Mauritiuson rendelkezett székhellyel, így az akkor hatályban lévő Brüsszel I. rendelet¹⁷ alkalmazási körén kívül esett az ügy, és kizárólag az angol nemzetközi magánjog szabályait kellett alkalmazni. A felek szerződésében az angol bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötték ki, azonban rögzítették, hogy a vitarendező klauzula a bank javát szolgálja, amely jogosult „bármely más joghatósággal rendelkező bíróság előtt pert indítani”.¹⁸ Az opcióval rendelkező fél az angol bíróságok előtt indított pert, a másik fél azonban azon az alapon támadta a fenti fórumválasztó megállapodást, hogy az alapján ő bárhol a világon beperelhet, emiatt szerinte a megállapodás az angol közrendbe ütközés okán érvénytelen, ezen felül sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményének (EJEE) 6. cikke szerinti tisztességes eljáráshoz való jogot, mivel nem ad egyenlő hozzáférést a feleknek a bírósághoz.

13 *Law Debenture Trust Corporation v. Elektrim Finance BV and others* [2004] ECWA 1142.

14 United Nations Commission on International Trade Law (ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága).

15 „29.2 Any dispute arising out of or in connection with these presents may be submitted by any party to arbitration for final settlement under [...] (the UNCTIRAL Arbitration Rules), which rules are deemed to be incorporated by reference into this cl 29.2. [...] 29.6 The agreement by all the parties to refer all disputes arising out of or in connection with these presents ... to arbitration in accordance with cl 29.2 above is exclusive such that neither [of the defendants] shall be permitted to bring proceedings in any other court or tribunal other than by way of counterclaim in respect of proceedings brought by the Trustee and/or each of the Bondholders in respect of any of the above documents in such other court or tribunal in accordance with this clause. [...] 29.7 Notwithstanding cl 29.2, for the exclusive benefit of the Trustee and each of the Bondholders, [the defendants] hereby agree that the Trustee and each of the Bondholders shall have the exclusive right, at their option, to apply to the courts of England, who shall have nonexclusive jurisdiction to settle any disputes.” (Fordítás a szerzőtől.) <https://www.casemine.com/judgement/uk/Sa8ff71260d03e7f57ea71cf> (2020.07.20.)

16 *Mauritius Commercial Bank v. Hestia Holdings* [2013] EWHC 1328

17 A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. HL L 12., 2001.1.16., 1–23.

18 “This clause 24.1 is for the benefit of the Lender only. As a result, the Lender shall not be prevented from taking proceedings related to a Dispute in any other courts in any jurisdiction. To the extent allowed by law the Lender may take concurrent proceedings in any number of jurisdictions.” (Fordítás a szerzőtől.) <https://www.casemine.com/judgement/uk/Sa8ff73160d03e7f57ea9688> (2020.07.20.)

Az ügyben eljáró Poplewell bíró azonban nem osztotta a fentieket, akként értelmezve a klauzulát, hogy az csak azon bíróságok előtt teszi lehetővé a perindítást, melyek a saját magukat joghatósággal rendelkezőnek tekintik. Poplewell bíró az ítélet „obiter dicta” részében egyébként megjegyezte, hogy a klauzula abban az esetben is kikényszeríthető lenne, amennyiben azt úgy kellene értelmezni, hogy az opcióval rendelkező bármelyik ország bármely bírósága előtt pert indíthat, hiszen a felek ebben állapodtak meg. Ezt meghaladóan a bíró kiemelte, hogy az EJEE 6. cikke szerinti tisztességes eljárásból való jog fogalmilag egy adott bírósági eljárásból nem értelmezhető.

6. Az angol gyakorlat tanulságai

A fentiekből látható, hogy az angol bíróságok a kezdeti konzervatív megközelítést felülvizsgálták és az utóbbi évtizedekben – a rájuk jellemző kereskedelmi szemlélettel – igyekeztek a felek magánautonómiáját a lehető legnagyobb mértékben tiszteletben tartani. Emiatt, jóllehet elvben nem adták fel az angolszász jog *forum non conveniens* doktrínáját, a gyakorlatban az aszimmetrikus fórumválasztást manapság már a kereskedelemben résztvevő felek „belügyének” tekintik, és nem gördítenek akadályt a felek akarata elé. Kiemelést érdemel még az angol jogi gondolkodás azon vonulata, hogy a fórumválasztó megállapodás általában része a szerződésnek, így nyilván része annak az alkufolyamatnak is, mely során a szerződés a felek között – kölcsönös engedmények útján – létrejön. Ha a fórumválasztó megállapodást ki- ragadjuk ebből a kontextusból és csak önmagában próbáljuk elemezni, értékelni, az szükségszerűen helytelen eredményre vezet.

IV.

Paradigmaváltás Franciaország gyakorlatában?

A francia jog hagyományosan liberális szemlélettel tekintett a fórumválasztó klauzulákra, olyannyira, hogy azokat még a francia Polgári Törvénykönyv (Code Civil) „hírhedten patrióta” – külföldiek francia bíróság előtti francia személy általi perelését igen széles körben megengedő – 14. cikke szerinti szabály alól, valamint a francia területen fekvő ingatlanokra fennálló kizárólagos joghatóság alól is kivételként kezelték.¹⁹ A bírói gya-

korlat szerint ugyanis a *francia közrend nem tette levetővé*, hogy külföldi bíróságokat kijelölő klauzulákat a francia judikatúra felülvizsgáljon.²⁰ A francia jogban is megfigyelhető az a folyamat, mint más országokban, hogy a joghatósági megállapodások szabályai a tisztán belföldi illetékességi megállapodásokra irányadó joganyagból fejlődtek ki. Ilyen megállapodásokat a francia Polgári Perrendtartás (Code de Procédure Civile) belföldi ügyekben és csak kereskedők között tette lehetővé,²¹ majd a Cour de cassation *Sorelec* ügyben hozott ítélete nyomán nemzetközi ügyekben egy általános érvényességi szabály született, mely alapján nemzetközi jogvita esetén a joghatósági megállapodás érvényes, ha nem sért imperatív illetékességi szabályt.²² A Cour de cassation egy 1966-os ítélettel kezdődő gyakorlatában az „egyik fél javára szóló klauzulaként” („dans l'intérêt d'une partie”) aposztrofálta az egyik fél számára opciót biztosító joghatósági klauzulákat, s ezeket a francia jog alapján kikényszeríthető megállapodásnak tekintette, jóllehet az opcióval rendelkező fél más bíróság előtti perbe bocsátkozása az opcióról való lemondásnak minősült.²³ A francia joggyakorlat az effajta klauzulákkal kapcsolatosan alapvetően a szerződés értelmezés fontosságát emelte ki, egyszersmind hangsúlyozva, hogy a bíróságok szerepe szerződéses ügyekben eleve korlátozott, s még korlátozottabb a legfelsőbb bíróság kontrollja a szerződéses dokumentumok értelmezése során.²⁴

1. Sicaly ügy

Említést érdemel a francia joggyakorlat egy korai találkozása egy hibrid aszimmetrikus klauzulával a 70-es évek közepén a *Sicaly* ügyben²⁵, melyben egy francia vevő és egy holland eladó között egy ipari szárítógép szállításáról szóló szerződés kapcsán alakult ki jogvita, melynek vita rendező klauzulája az alábbi lényeges rendelkezéseket tartalmazta:

„jogvita esetén [...] az eladónak 8 napos határideje van eldönteni, hogy a vevőnek a keresetét a holland bíróság, vagy a klauzula szerint meghatározott választottbíróság előtt kell-e előterjeszteni.

dött. Az említett személy az általa külföldön, francia személlyel szemben vállalt kötelezettségekkel kapcsolatban is perelhető a francia bíróságok előtt.” (Fordítás a szerzőtől.)

20 FRANÇOIS MAILHÉ: *France: A Game of Asymmetries, Optional and Asymmetrical Choice of Court Agreements Under French Case Law*. In: *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law* (ed. MARY KEYES). Springer, 2020. 197–198.

21 Francia Polgári Perrendtartás 48. cikke.

22 Cour de cassation, Chambre civile 1, du 17 décembre 1985.

23 Cour de cassation, Chambre civile 2, du 15 juin 1966, Publié au bulletin <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000006973595> (2020.07.20.)

24 MAILHÉ i. m. 204.

25 JÉRÔME BARBET – PETER ROSHER: *Les Clauses de résolution de litiges optionnelles*. Revue de l'Arbitrage. 2010/1. sz. 72–74.

19 Code Civil, Article 14 „L'étranger, même non résidant en France, pourra être cité devant les tribunaux français, pour l'exécution des obligations par lui contractées en France avec un Français; il pourra être traduit devant les tribunaux de France, pour les obligations par lui contractées en pays étranger envers des Français.” Francia Polgári Törvénykönyv 14. cikk: „A Franciaország területén nem tartózkodó külföldi a francia bíróságok előtt perelhető olyan kötelezettségek teljesítése érdekében, melyekre Franciaországban, francia személlyel szerző-

Tanulmány

nie. Amennyiben az opciót a fenti határidőben nem gyakorolja, a vevő maga válik jogosulttá a választásra.”²⁶

A francia vevő a Code Civil 14. cikkére alapozva a francia Saumur város bírósága előtt kezdeményezett pert a holland eladóval szemben, és a fenti fórumválasztó klauzula érvénytelenségére hivatkozott, egyrészt azért, mert az lehetővé tette a rendes bíróság és választottbíráskodás közötti választást, másrészt pedig azért, mert a választás joga kizárólag a holland felet illette meg. Az elsőfokú bíróság azonban – „hatáskör” hiányában – megszüntette a pert és döntését az Angers-i Fellebbviteli Törvényszék (Cour d’appel d’Angers) is fenntartotta, azzal az indoklással, hogy egy ilyen klauzula nem sérti sem a két szóban forgó állam közrendjét, sem a nemzetközi egyezményeket, különösen az Európai Választottbíráskodási Egyezményt.²⁷ A másodfokú bíróság érvelése szerint azzal, hogy a francia vevő a szerződő partnerét jogosító opciót elfogadta, hallgatólagosan lemondott a Code Civile 14. cikkének alkalmazásáról. A Cour de cassation pedig – elutasítva a másodfokú ítélet hatályon kívül helyezése iránti kérelmet, melyben a francia fél többek között a francia közrend sérelmére hivatkozott – megerősítette, hogy a másodfokú bíróság a felek akaratának szuverén értékelése alapján jutott arra a következtetésre, hogy az opciós fórumválasztó megállapodás vagy a holland bíróságoknak, vagy a holland választottbírásnak adott „hatáskört” a vita eldöntésére, így a francia bíróságok nem rendelkeznek kompetenciával az ügyben.²⁸ A *Sicaly* ügyben hozott döntés, mely az aszimmetrikus opciós klauzulát a francia féllel szemben ítélte kikényszeríthetőnek, jól példázza a francia bíróságok semleges és innovatív hozzáállását a kereskedelmi jogi vitarendezés területén.

2. Rothschild ügy

A fenti ügy fényében a Cour de cassation által három év-tizeddel később a *Rothschild* ügyben²⁹ 2012-ben hozott döntés jelentős visszalépésnek tekinthető. Az ügy tárgyát képező jogvita a luxemburgi székhelyű, de franciaországi fióktelepén keresztül szerződő Rothschild Bank és a Spanyolországban domicíliummal rendelkező Madame X

közötti több szerződést – többek között bankszámlaszerződést, lombardhitelt, hitelkártyaszerződést stb. – tartalmazó szerződésrendszer kapcsán merült fel, amelynek vitarendező része az alábbiak szerint rendelkezett:

„A bank és az ügyfél közötti kapcsolatokra a luxemburgi jog az irányadó. Az ügyfél és a bank közötti esetleges perek a luxemburgi bíróságok kizárólagos joghatósága alá tartoznak. A bank azonban fenntartja a jogot, hogy az ügyfél lakóhelye, vagy bármely más joghatósággal rendelkező bíróság előtt eljárjon, a fent említett joghatóság választása hiányában.”³⁰

Madame X 2009-ben a párizsi Tribunal de grande instance előtt indított pert a bank francia fióktelepe és a luxemburgi bank ellen a befektetéseiből származó veszteségek és alaptalanul levont díjak miatt, a Brüsszel I. rendelet³¹ általános joghatósági szabályára alapozva keresetét, a luxemburgi alperessel szemben pedig a joghatóság körében az igények közötti szoros összefüggésre hivatkozott.³² Az alperes bank a joghatósági kikötésre hivatkozva vitatta a francia bíróságok joghatóságát, azonban a Tribunal de grande instance elutasította a joghatósági kifogást – teljes egészében érvénytelennek tekintve a joghatósági klauzulát –, mivel álláspontja szerint az nagyon széles mérlegelési jogkört biztosított a bank számára, emiatt elmentés a Brüsszel I. rendelet joghatósági megállapodásokat szabályozó 23. cikkével, mely szerint a joghatóság kapcsán a *jogbiztonság és előreláthatóság elve elsődleges*. Az elsőfokú döntést a Cour d’appel helyben hagyta, hangsúlyozva, hogy bár a Brüsszeli Egyezmény 17. cikke szerint érvényesek azok a joghatósági megállapodások, melyek az egyik fél számára kedvezőbbek, ez nem adhat ez egyik fél számára teljeskörű diszkrecionális jogkört, hogy bármely állam joghatóságát válassza. Az ügyben a bank a Cour de cassation előtt támadta a jogerős döntést, hangsúlyozva, hogy a joghatósági megállapodás – a pusztán nyelvtani értelmezéssel szemben helyes értelmezés szerint – nem bármely bíróság előtt, hanem nyilván csak a Brüsszel I. rendelet szerint joghatósággal rendelkező államok bíróságai előtt engedte meg a perindítást a bank részére. Ezt meghaladón a Bank álláspontja szerint a jogerős döntés tévesen helyezte a jogvita súlypontját a klauzula második részére – ti. a bank számára nyitva álló opcióra –, mikor az ügyet a klauzula első része alapján kellett volna elbírálni, hiszen nem a bank perelte be az ügyfelét, hanem Madame X felperesként indított pert, melyet

26 „le vendeur disposerait d’un délai de 8 jours pour décider si l’acheteur devait soumettre sa demande au tribunal néerlandais ou au tribunal arbitral nommément désigné par la clause. A défaut d’exercice de l’option dans un tel délai, l’acheteur devenait alors libre de choisir lui-même” (Fordítás a szerzőtől.)

27 A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, Genfben 1961. április 21-én kelt Európai Egyezmény. Magyarországon kihirdette az 1964. évi 8. törvényerejű rendelet.

28 Cass. Civ. Ire. 15 mai 1974, *Sicaly*. Bull. civ., I, n° 122. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudic?idTexte=JURITEXT000006992420> (2020.07.30).

29 Arrêt n° 983 du 26 septembre 2012 – Cour de cassation – Première chambre civile https://www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/983_26_24187.html (2020.07.20.)

30 “Les relations entre la banque et le client sont soumises au droit luxembourgeois. Les litiges éventuels entre le client et la banque seront soumis à la juridiction exclusive des tribunaux de Luxembourg. La banque se réserve toutefois le droit d’agir au domicile du client ou devant tout autre tribunal compétent à défaut de l’élection de juridiction qui précède.” (Fordítás a szerzőtől.)

31 Az Európai Parlament és Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (átdolgozás), HL L 351., 2012.12.20., 1–32. („Brüsszel I. Rendelet”)

32 Brüsszel I. Rendelet 2 (1) cikk és 6 (1) cikk.

a klauzula első része alapján a luxemburgi bíróságok előtt kellett volna megtennie. A Cour de cassation azonban hatályában fenntartotta a jogerős döntést, kiemelve, hogy a francia Code Civil alapján „potesztatív” jellegű az a joghatósági klauzula, mely megengedi, hogy a bank az ügyfél lakóhelyén, vagy bármely más joghatósággal bíró bíróság előtt pert indítson, míg az ügyfelet arra kötelezi, hogy kizárólag a luxemburgi bírósághoz forduljon. Az ilyen „potesztatív” jellegű joghatósági klauzula ellentétes a Brüsszel I. rendelet 23. cikkének céljával, emiatt nem köti az ügyfelet, aki szabadon perelhet az általános joghatósági szabályok szerint.³³ A *Rothschild* ügyben hozott döntés igen sok kritikát kapott mind hazai, mind nemzetközi fórumokon, mivel szögesen szembemegy az addigi liberális francia joggyakorlattal.

3. Société Danne ügy

Három évvel később a Cour de cassation a Luganói Egyezmény joghatósági megállapodásokat szabályozó cikkét értelmezte a *Société Danne c. Crédit Suisse* ügyben³⁴ 2015-ben. Az ügy tényállása igen hasonló volt a *Rothschild* üggyhöz, itt egy svájci székhelyű bank és egy francia cég közötti finanszírozási szerződések tartalmazzák az alábbi aszimmetrikus joghatósági klauzulát:

„A kölcsönvevő elismeri, hogy minden eljárásra kizárólag a zürichi, vagy a bank azon fióktelepének helye szerinti bíróságok előtt kerül sor, ahol az ügyfélkapcsolat létrejött [...] azonban a bank jogosult pert indítani a kölcsönvevő ellen minden más bíróság előtt.”³⁵

A felek közötti jogvitában a kölcsönvevő jogutódja fordult a bank ellen, azt állítva, hogy az utóbbi elmulasztotta tájékoztatási kötelezettségét és nem megfelelő pénzügyi szolgáltatást ajánlott. A felperes az aszimmetrikus klauzulát érvénytelennek ítélve a pert az Angers-i Törvényszék előtt indította meg, ám az megállapította joghatóságának hiányát, mert álláspontja szerint a felperes által állított

egyenlőtlenség egy ilyen nemzetközi joghatósági klauzulában benne rejlő tulajdonság, emiatt ez az érv nem alkalmas arra, hogy a Luganói Egyezmény³⁶ alapján a joghatósági klauzulát érvénytelennek tekintsék. Annak ellenére, hogy a másodfokú bíróság osztotta az elsőfok fenti álláspontját, a Cour de cassation – fenntartva a *Rothschild* döntés érveit – hatályon kívül helyezte a jogerős ítéletet. Indokolása szerint a másodfokú bíróság nem vizsgálta, hogy a felperes által panaszolt egyenlőtlenség mennyiben ellentétes az előreláthatósággal és jogbiztonsággal, figyelemmel arra, hogy a bank bármilyen más bíróság előtt pert indíthat, anélkül, hogy ezen alternatív joghatóságot megalapozó objektív körülmények pontosan meg lennének jelölve.

4. Apple c. eBiscuss ügy

Ám alig száradt meg a tinta a fenti ítéleten, az *Apple c. eBiscuss* ügyben³⁷ a Cour de cassation, úgy tűnik, finomított korábbi álláspontján. Az ügy az írországi székhelyű Apple Sales International és a párizsi székhelyű eBiscuss közötti jogvitából eredt, amely az Apple franciaországi viszonteladója volt. Az időközben csődbe ment viszonteladó szerint az Apple üzleti függésben tartotta őt és visszaélt piaci erőfölényével, megsértve az európai uniós és a francia versenyjogi szabályokat, és emiatt a párizsi kereskedelmi bíróságon kezdeményezett pert a szilícium-völgyi óriás ellen. A felek szerződésének releváns része az alábbiak szerint rendelkezett:

„A jelen megállapodásra és a felek kapcsolatára az Ír Köztársaság joga az irányadó, és a felek alávetik magukat az Ír Köztársaság bíróságainak. Apple fenntartja a jogot, hogy a Viszonteladó ellen pert indítson annak székhelyén, vagy bármely olyan országban, ahol kárt szenved.”³⁸

Az elsőfokú bíróság a felek joghatósági kikötését érvényesnek ítélve joghatóságának hiányát állapította meg, döntését a másodfokú bíróság helybenhagyta. Az *eBiscuss* azonban a Cour de cassation előtt kérte az ítélet hatályon kívül helyezését a *Rothschild és Crédit Suisse* ügyekből ismert érvekre hivatkozva, mely szerint az ilyen joghatósági klauzula „potesztatív” jellegű és sérti a jogbiztonság és előreláthatóság elvét. A Cour de cassation azonban – rész-

33 A „potesztatív” jelleg kapcsán meg kell említeni, hogy a francia Code Civil 1170. és 1174. cikke a *Rothschild* döntés időpontjában az alábbiak szerint rendelkezett: „Art. 1170 La condition potestative est celle qui fait dépendre l'exécution de la convention d'un événement qu'il est au pouvoir de l'une ou de l'autre des parties contractantes de faire arriver ou d'empêcher. Art. 1174 Toute obligation est nulle lorsqu'elle a été contractée sous une condition potestative de la part de celui qui s'oblige.” (Fordítás a szerzőtől.) Code Civil 1170. cikk: „Potesztatív az a feltétel, mely a megállapodás teljesítését olyan eseménytől teszi függővé, melynek bekövetkezését a felek egyike tudja előidézni, vagy megelőzni.” 1174. cikk: „Minden olyan kötelezettség semmis, melyet potesztatív feltétel alapján vállaltak, azon fél számára, akit kötelez.” (Fordítás a szerzőtől.)

34 Arrêt n° 415 du 25 mars 2015 (13-27.264) – Cour de cassation – Première chambre civile.

35 „[...] l'emprunteur reconnaît que le for exclusif pour toute procédure est Zurich ou au lieu de la succursale de la banque où la relation est établie » et que « la banque est toutefois en droit d'ouvrir action contre l'emprunteur devant tout autre tribunal compétent [...] » (Fordítás a szerzőtől.)

36 Ld. A Tanács 2009/430/EK határozata (2008. november 27.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló egyezmény megkötéséről az Európai Unió országok, valamint az Európai Szabadkereskedelmi Társulás országai Svájc, Norvégia és Izland között. HL L 147., 2009.6.10., 1–4.

37 Arrêt n° 1053 du 7 octobre 2015 (14-16.898) – Cour de cassation – Première chambre civile <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000031294528> (2020.07.20.)

38 „This Agreement and the corresponding relationship between the parties shall be governed by and construed in accordance with the laws of the Republic of Ireland and the parties shall submit to the jurisdiction of the courts of the Republic of Ireland. Apple reserves the right to institute proceedings against Reseller in the courts having jurisdiction in the place where Reseller has its seat or in any jurisdiction where a harm to Apple is occurring.” (Fordítás a szerzőtől.)

Tanulmány

ben felülvizsgálva korábbi gyakorlatát – arra az álláspont-ra helyezkedett, hogy a fenti klauzula „beazonosíthatóvá tette” azokat a fórumokat a felek számára, amelyekhez a szerződés teljesítésével vagy értelmezésével kapcsolatos jogvita esetén fordulhatnak, így eleget tesz az előreláthatóság követelményének. Az *eBiscuss* ügy gyakorlatilag egy „előreláthatósági tesztet” vezetett be joghatósági klauzulákkal szemben, egy utólagos bírói mérlegelés alapján bizonytalan mértékben szűkítve a felek magánautonómiáját.

5. *Diemme c. Chambon* ügy

Az aszimmetrikus klauzulák francia történetének reménykedésre okot adó újabb fejezete 2017-ből a *Diemme c. Chambon* ügyben hozott ítélet. Az ügyben a vita tárgya egy borászati gépeket forgalmazó olasz eladó és egy francia borász vállalkozás közötti kizárólagos disztribútori szerződés olasz fél általi állítólagos jogellenes megszüntetése volt.³⁹ A szerződés vitarendező klauzulája az alábbiak szerint rendelkezett:

„[...] bármely követelésre vagy perre, mely a szerződés teljesítésével, értelmezésével, alkalmazásával, érvénytelenítésével, vagy az attól való elállással kapcsolatos a Rennai Fellebbviteli Törvényszék kizárólagos joghatósága kerül kikötésre Olaszországban, azzal, hogy a Diemme társaság jogosult más hatáskörrel rendelkező bíróságokhoz fordulni az eljárási szabályoknak megfelelően [...]”⁴⁰

A francia fél a jogellenes szerződés megszüntetés miatt az olasz Diemme-t a francia bíróság előtt perelte, az aszimmetrikus joghatósági klauzula érvénytelenségére hivatkozva. A Diemme természetesen joghatósági kifogást terjesztett elő, de ezt az első- és másodfokú bíróság a *Rothschild* ítélet alapján elutasította, érdemben tárgyalva az ügyet. Nagy meglepetésre azonban a Cour de cassation gazdasági kamarája eltért a polgári kamara által a *Rothschild* ügyben lefektetett elvektől, és a joghatósági kifogásnak helyt adva megszüntette a pert. A Cour de cassation gazdasági kamarája az ítélet indoklásában a felek szerződési akarátát hangsúlyozta a joghatósági megállapodással kapcsolatban, mely kapcsán lényegtelennek ítélte, hogy annak egy rendelkezése csak az egyik felet köti. Az ítélet jelentősége, hogy a Cour de cassation gazdasági kamarája ugyanúgy a Brüsszel I rendeletet alkalmazta, mint a Cour de cassation polgári kamarája a *Rothschild* ügyben.

39 Cour de cassation, civile, Chambre commerciale, 11 mai 2017 <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJurijudi.do?oldAction=rechJurijudi&idTexte=JURITEXT000034711870&fastReqId=521810270&fastPos=1> (2020.07.20.)

40 „[...] toute réclamation ou litige relatif à l'exécution ou à l'interprétation du contrat, à son application, annulation ou résiliation, serait soumise exclusivement à la seule et unique juridiction de la cour d'appel de Ravenne, en Italie, la société Diemme ayant toutefois le droit de se référer à d'autres cours compétentes, » conformément aux règles de procédure légale [...]” (Fordítás a szerzőtől.)

6. Francia gyakorlat a *Rothschild* ügy után

A fenti döntésekből jól látható, hogy Franciaország az aszimmetrikus klauzulákkal kapcsolatosan a szigetországgal ellentétes utat jár be az utóbbi évtizedekben. Míg a korábbi francia megközelítés évtizedeken keresztül a felek magánautonómiáját tiszteletben tartó hozzáállásról tanúskodott, – amiről a bírói gyakorlat a Code Civil hírhedten „patrióta” 14. cikke ellenére olyan esetben is tanúbizonyságot tett, amikor a francia félnek külföldi bíróság, sőt választottbíróság előtt kellett pereskednie – a 2012-ben hozott *Rothschild* ítélet ezt a megközelítést alapjaiban kérdőjelezte meg. Az említett döntéssel a francia judikatúra egy több évtizedes paradigmát adott fel, mely szerint a szerződéses viszonyokba való bírói beavatkozásnak kivételnek kell lennie. Az ügyet érdemes összevetni a „csatorna túlpártján” a *Continental Bank* ügyben született döntéssel, ahol az angol bírák gyakorlatilag azonos tényállás mellett nem avatkoztak be a felek magánautonómiájába. Ami pedig az *eBiscuss* ügyben hozott ítéletet illeti, kérdés, hogy mennyire szolgálja a jogbiztonságot, ha a felek fórumválasztását egy utólagos bírói mérlegeléstől függő „előreláthatósági teszt”-nek vetjük alá. Ugyan sokan üdvözltek a 2017-es *Diemme* ügyben hozott ítéletet, mely viszszaterelhetette volna a francia joggyakorlatot a *Rothschild* döntés előtti mederbe, azonban úgy tűnik, hogy az aszimmetrikus klauzulák kapcsán a Cour de cassation polgári és gazdasági kamarája közötti „háború” még nem dőlt el véglegesen, mivel 2018-ban a polgári kamara két ítéletben a *Diemme* üggyel ellentétes döntést hozott.⁴¹

V.

Oroszország – szerződési autonómia korlátozása alapjogi érveléssel

Az 1990-es években tapasztalható visszaesés után Oroszország a 2000-es évektől egyre jobban bekapcsolódott a világkereskedelemben, 2017-ben külkereskedelmének már csak 1/8 részét folytatja a kelet-európai országokkal, gazdaságának növekedésének dinamikája 1996 és 2013 közel kétszerese volt a világ gazdasági átlagnak, mely jól jelzi, hogy Oroszország domináns szerepre tör globalizálódó világ gazdaságban.⁴² A nemzetközi gazdasági kapcsolatok terén ennek egyenes következménye, hogy az ezredfordulótól az orosz vállalkozások egyre gyakrabban kerülnek szerződéses kapcsolatba nyugat-európai partnerekkel, akik fenntartásokkal kezelik a helyi bíróságokat, és igyekeznek a vitarendezést – legalábbbi opcionálisan – nyugat-európai intézményes választottbíróságok

41 MAILHÉ: i. m. 208.

42 ARNE MELCHIOR: *Russia in world trade: Between globalism and regionalism*. <https://rujec.org/article/49345/> (2020.07.22.)

elé vinni. Az orosz bíróságok korábban általánosan elfogadták az aszimmetrikus fórumválasztó klauzulákat, azonban a 2010-es évek elejétől a helyzet megváltozott és az ítélkezés homlokterébe kerültek a hibrid – választottbíraskodást és hagyományos rendes bírósági utat kombináló – aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások, melyekben jellemzően a külföldi felet illette meg a választás joga.⁴³

1. Red Burn Capital ügy

A nagyobb nemzetközi visszhangot kapó 2011-es *Red Burn Capital* ügyben a felek egy olyan hibrid fórumválasztó megállapodást kötöttek, mely alapján a hitelszerződésből eredő vitákat választottbírósági útra utalták a London Court of International Arbitration (LCIA) elé, azonban a klauzula tartalmazott egy olyan rendelkezést is, mely szerint a hitelt nyújtó fél a választottbíró jelölését megelőzően kérheti, hogy a vitát a rendes bíróságok bírálják el. A Red Burn Capital a követelés behajtása érdekében közvetlenül az orosz rendes bíróságok előtt indított pert, az orosz alperes pedig a választottbírósági klauzulára hivatkozva kérte a permegszüntetést. Az elsőfokú bíróság ugyan megszüntette a pert, de a másod-, illetve harmadfokon eljáró bíróságok egyezően azon az állásponton voltak, hogy a fórumválasztó megállapodás érvényes volt és a felperes érvényesen választhatta az orosz rendes bíróságok előtti igényérvényesítést.⁴⁴ Ezzel a döntéssel úgy tűnt, hogy az orosz bírák azonos sztenderdeket alkalmaznak, mint angol kollégáik a *Law Debenture* ügyben, ahol szintén hasonló hibrid klauzula érvényessége mellett döntöttek.

2. Russian Telephone Company ügy

Azonban a fenti döntést egy évvel később, 2012-ben egy merőben ellentétes ítélet követte a *Russian Telephone Company v. Sony Ericsson* ügyben, ahol a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara eljárási szabályzata szerinti választottbíraskodásban állapodtak meg, azonban a klauzula a Sony Ericsson számára fenntartotta a lehetőséget, hogy bármely joghatósággal bíró bíróság előtt behajthassa az áruszállításból eredi követeléseit.⁴⁵ A felek között kialakult jogvitában az orosz fél a hazai rendes bíróságok előtt indított peres eljárást, melyben a Sony Ericsson az *exceptio arbitri* érvet hozta fel, hivatkozva a felek közötti választottbírósági megállapodásra.

Annak ellenére, hogy első- és másodfokon a bíróságok joghatóságuk hiányát állapították meg, az Orosz Legfelsőbb Bíróság eltérő álláspont-ra helyezkedett, megállapítva, hogy a fórumválasztó klauzula sértette a felek közötti fegyveregyenlőség, a tisztességes eljárás, és bíróság előtti meghallgatáshoz való jog alapelveit, mivel nem biztosíthatott volna bizonyos jogokat az egyik fél számára, megvonva azokat a másiktól. Külön érdekessége az ügynek, hogy az Orosz Legfelsőbb Bíróság az Orosz Föderáció Alkotmánybíróságának határozatai mellett az Emberi Jogok Európai Egyezményére és a strasbourgi bíróság ítéleteire is hivatkozott a fenti döntés alátámasztása érdekében. Ugyanakkor a bíróság formálisan nem érvénytelenítette teljes egészében a klauzulát, hanem megállapította, hogy ilyen esetben a sérelmet szenvedő fél jogosult arra, hogy a joghatósággal rendelkező rendes bíróságtól kérjen jogvédelmet.⁴⁶ A fenti döntést érdemes párhuzamba állítani az angol *NB Three Shipping* ítélettel, ahol az angol bíróságok a választottbírósági opciót tartalmazó hibrid klauzulát érvényesnek ítélték, emiatt a *Russian Telephone Company* ügyben hozott ítélet a szakmai az üzleti körökben nagy port vert fel. A döntés hatására aztán 2012-től több döntés is született, mely az orosz bírói gyakorlat bizonytalanságáról tanúskodott az aszimmetrikus fórumválasztó klauzulák kapcsán.

3. A Piramida ügy

A 2015-ben eldöntött *Piramida* ügy két orosz cég közötti adásvételi szerződés vitarendező klauzulája tartalmazott rendes bírósági és választottbírósági vitarendezést, azzal, hogy a felperes jogosult dönten, melyik vitarendezést választja. A Piramida választottbíraskodást kezdeményezett, mely reá nézve kedvező ítélettel zárult, melyet megpróbált végrehajtani, azonban az alsóbb fokú bíróságok – a *Russian Telephone Company* ügyben hozott ítéletre való hivatkozással – megtagadták a végrehajtást, mivel a klauzula szerint a felperest egyedül illette meg a választási jog a vitarendezési móddal kapcsolatban, így az sértette a fegyveregyenlőség elvét. Az Orosz Legfelsőbb Bíróság az elsőfokú döntéseket hatályon kívül helyezte azzal, hogy azok tévesen hivatkoztak a fenti ítéletre, mivel jelen esetben nem név szerint valamelyik felet jelölte meg a klauzula, hanem a fél eljárási státuszára utalt. Mivel potenciálisan akár az eladó, akár a vevő lehet felperes, a klauzula nem sérti az egyenlőség elvét a legfelsőbb bírói fórum szerint.

43 DEYAN DRAGUIEV: *Unilateral Jurisdiction Clauses: The Case for Invalidity, Severability or Enforceability*. Journal of International Arbitration. 2014/1. sz. 30.

44 FRANCESCA ALBERT: *Russia: An improvement in relations between the Russian courts and international arbitration?* Kluwer Arbitration Blog. 2011.02.28. http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2011/02/28/russia-an-improvement-in-relations-between-the-russian-courts-and-international-arbitration/?doing_wp_cron=1595406058.5727670192718505859375 (2020.07.22.)

45 DRAGUIEV: i. m. 30.

46 Batsanina v. Russie (Appl. No.3932/02); Steel and Morris v. United Kingdom (Appl. No. 68416/01)., TIMUR AITKULOV: *The Supreme Arbitrazh Court of the Russian Federation rules on the validity of dispute resolution clauses with a unilateral option*. Kluwer Arbitration Blog. 2012.09.12. http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2012/09/11/the-supreme-arbitrazh-court-of-the-russian-federation-rules-on-the-validity-of-dispute-resolution-clauses-with-a-unilateral-option/?doing_wp_cron=1595407203.0098350048065185546875 (2020.07.22.)

Tanulmány

4. Emerging Markets ügy

Egy évvel a *Piramida* döntést követően, 2016-ban az *Emerging Markets* ügyben egy külföldi hitelező indított pert az orosz bíróságok előtt egy garanciaszerződés alapján, melyre az angol jog volt az irányadó és hibrid fórumválasztást tartalmazott a hitelező részére fenntartott opcióval. Ebben az ügyben az orosz bíróságok arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a – választottbíráskodást és rendes bírósági utat az egyik fél választása alapján lehetővé tevő – opciós hibrid klauzulák teljes egészében érvénytelenek, így az általános joghatósági szabályok alapján lehet perelni az alperest Oroszországban.⁴⁷ Ez a döntés anynyiban tovább lép a *Russian Telecom Company* ítélethez képest, hogy ott az orosz bíróság az érvénytelenséget orvosolhatónak ítélte, míg a néhány évvel ezt követően hozott döntésben már nem.

5. Bírói jogegységesítési kísérlet

Végül a nem konzisztens bírói gyakorlat miatt a Legfelsőbb Bíróság 2018 decemberében jogegységesítési céllal egy joggyakorlatot összefoglaló digesztát adott ki az eddigi eseti döntések számbavételével és iránymutatások megfogalmazásával. A digesztta ugyan formálisan nem rendelkezik jogi kötéssel, de célja és remélhető hatása az ítélkezési gyakorlat egységesítése. A digesztta a hibrid opciós fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatban leszögezi, hogy (i) érvényesek azok a vitarendező klauzulák, melyek mindkét fél számára lehetővé teszik a rendes bírósági és választottbírási út közötti választást; ii) ugyanakkor érvénytelenek azon vitarendező klauzulák, melyek alapján a választás csak az egyik felet illeti meg, ez esetben úgy kell tekinteni, hogy az opcióval nem rendelkező fél is jogosult választani.⁴⁸ Egyesek szerint ez túlzott beavatkozás a felek jogviszonyába, hiszen a felek közötti alkufolyamat révén létrejött aszimmetrikus fórumválasztó klauzula „orvoslása” éppen annak célját ássa alá.⁴⁹ A digesztta kiadása óta

még nem telt el megfelelő idő, mely alapján állást lehetne foglalni abban a kérdésben, hogy a jogegységesítési kísérlet mennyiben mondható sikeresnek.

6. Az orosz gyakorlat sajátosságai

Szemben az angol és francia, több évtized alatt alakuló gyakorlattal, az orosz bíróságoknak ezen idő töredéke állt rendelkezésre, hogy kialakítsák álláspontjukat az aszimmetrikus fórumválasztó klauzulákkal kapcsolatosan. A joggyakorlaton egyrészt érzékelhető egy erős „hazafelé törekvés”, valamint az európai emberi jogi ítélkezési gyakorlat sajátos „receptója”. Megállapítható, hogy a *Russian Telephone Company* ügyben hozott ítélettel az Orosz Legfelsőbb Bíróság egy olyan ingoványos talajra tévedt, ahol az alsóbb fokú bíróságok több éven keresztül elvesztették a viszonyítási pontot és fogalmi zavarban voltak az aszimmetrikus klauzulák értékelése kapcsán (*Piramida* ügy), vagy még az eredeti döntésnél is jobban beavatkoztak a felek szerződésébe (*Emerging Markets* ügy). A *Russian Telephone Company* ítéletben a tisztességes eljárásból való jog és a fegyveregyenlőség elvének téves értelmezése ugyanakkor azzal a megkérdőjelezhető helyességű eredménnyel jár, hogy az orosz bíróságok általában feljogosítva érzik magukat a gazdasági szereplők magánautonómiájába való beavatkozásra, mellyel a felek által kötött aszimmetrikus fórumválasztó megállapodást „kiegyenlítő” teremtenek meg egy általuk helyesnek vélt egyensúlyt.

VI.

Az aszimmetrikus fórumválasztás elleni érvek cáfolata

A fenti három jogrendszer gyakorlatának áttekintése után az aszimmetrikus fórumválasztás elleni érveket az alábbiak szerint csoportosíthatjuk:

- a) Potesztatív jelleg
- b) Tisztességes eljárás, fegyveregyenlőség hiánya
- c) Előreláthatóság hiánya

Az alábbiakban részletesebben körüljárjuk a fenti érveket és bemutatjuk, hogy azok miért nem meggyőzőek.

1. Potesztatív jelleg?

A francia jog által ismert potesztatív feltétel – melyet magyarul legáltalában a „jogalakító” jelző ír le – arra utal, hogy az egyik fél egyoldalúan tudja előidézni valamely szerződési feltétel bekövetkezését, vagy annak elmaradását. A *Rothschild* ügyben hozott ítélet szerint aszimmetrikus fórumválasztás esetén a potesztatív jelleg abban ölt testet, hogy az ilyen megállapodásnak köszönhetően a felek közötti szerződéses egyensúly felborul, hiszen az egyik fél tetszőlegesen, saját döntésével egyoldalúan tudja alakítani a felek eljárásjogi jogviszonyát. Ugyanakkor

47 ALEXANDER GRIDASOV – MARIA DOLOTOVA: *Unilateral Option Clauses: Russian Supreme Court Puts an End to the Long-Lasting Discussion*. Kluwer Arbitration Blog. 2019.05.27. http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2019/05/07/unilateral-option-clauses-russian-supreme-court-puts-an-end-to-the-long-lasting-discussion/?doing_wp_cron=1595425029.5926909446716308593750 (2020.07.22)

48 A digesztta angol nyelvű összefoglalója az alábbi linken érhető el: <https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/briefings/2019/02/supreme-court-of-the-rf-issues-digest-of-case-law-on-the-issues-of-arbitration-eng.pdf> A digesztta orosz nyelven az alábbi linken érhető el: <http://www.supcourt.ru/documents/all/27518/> (2020.07.22.)

49 DANIIL VLASSENKO: *Ambivalent Russian Arbitration Developments Regarding Hybrid Dispute Resolution Clauses*. Kluwer Arbitration Blog. 2019.08.04. http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2019/08/04/ambivalent-russian-arbitration-developments-regarding-hybrid-dispute-resolution-clauses/?doing_wp_cron=1595426145.3004510402679443359375 (2020.07.22.)

önmagában ezen az alapon kikényszeríthetetlennek minősíteni a felek fórumválasztását nem meggyőző. Egyrészt, a polgári anyagi jog területén már hosszú ideje jelen vannak az *egyoldalú alakító jogok, hatalmasságok*, így nehéz belátni, hogy a felek magánautonómiája miért ne terjedhetne ki arra, hogy – a mindenkor jogszabályi keretek között – eljárásjogi területen is alakító jogokat biztosítsanak egymásnak. Másrészt – szemben az anyagi jogi hatalmasságokkal, melyek érvényesülése nem függ harmadik személytől –, egy „eljárásjogi hatalmasságnak” egyébként is gátat szab a bíróságok által hivatalból alkalmazott *kizárt, illetve kizárólagos joghatósági szabályrendszer*, illetve a – fogyasztót, munkavállalót, biztosítottat – mint *gyengébb feleket védő joghatósági rezsim*, melyet a felek megállapodása nem írhat felül. Harmadrészt, az aszimmetrikus fórumválasztás nem önmagáért való, abban a felek egy anyagi jogi jogviszonyhoz kapcsolódóan állapodnak meg. Amennyiben az eljárásjogi hatalmasságot *önkéntesen kiragadjuk a felek anyagi jogi viszonyából* és csak önmagában vizsgáljuk, úgy azt kiemeljük abból a gazdasági kontextusból is, melyben született. Ezzel gyakorlatilag a *separability* elvet feszítjük túl, mely ahhoz vezethet, hogy a fórumválasztást önmagában aszinallagmatikus jellegűnek minősítjük, mely nyilvánvalóan nem helyes. Végül megemlítjük, hogy a *Rotschild* döntés óta a francia szerződési jog nagyobb reformon ment át, így többek között a potesztatív feltételre vonatkozó rendelkezést a Code Civil-ben 2016-tól hatályon kívül helyezték, és további olyan rendelkezések is módosultak, melyek alapján korábban a francia bíróságok a kölcsönösség, illetve egyensúly hiánya miatt érvénytelenítettek szerződéseket.⁵⁰

2. Tisztességes eljárás, fegyveregyenlőség hiánya?

Míg a potesztatív jelleg a fórumválasztó megállapodás anyagi jogi oldalára koncentrál, addig a fegyveregyenlőség, illetve a tisztességes bírói eljáráshoz való jog hiányára vonatkozó érvek már a fórumválasztás alapján induló eljárásra. A fenti érvek elsősorban az orosz bírói gyakorlatban, a hibrid aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatban jelentek meg a *Russian Telephone Company* ügy kapcsán. Azonban megállapítható, hogy a fenti érvelés az Emberi Jogok Európai Egyezményének („EJEE”), illetve az ahhoz kapcsolódó esetjog téves értelmezésén alapul, az alábbiakra figyelemmel.

Az EJEE 6. cikke a tisztességes eljáráshoz való jog alapelvét fekteti le, melyet az Emberi Jogok Európai Bíróságának („EJEB”) esetjoga további eljárási jogosultságokra, illetve garanciákra bont fel.⁵¹ Az első ilyen jog a bíró-

sághoz való jog (*right to court*), mely az EJEB gyakorlatában jelenti egyrészt a bírósági eljárás megindításának jogát, másrészt azt, hogy a jogvitában döntést hozzanak.⁵² A bírósághoz való jog a hibrid aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokat úgy érintheti, hogy amennyiben a felek alapesetben rendes bírósági vitarendezést kötnek ki, és valamelyik fél opcióval rendelkezik a választottbírósági vitarendezés megindítására, úgy – a fenti érvelés szerint – ezen hatalmasság gyakorlásával a másik felet „elzárja” a bíróság előtti eljárás megindításától. Ugyanakkor fontos emlékeztetni, hogy az EJEB gyakorlata alapján a *bírósághoz való jog nem abszolút*, és már korán, a 60-as évektől megjelenik a bírósághoz való jogról való lemondás lehetősége. Az egyik első ilyen tárgyú döntés kiemeli, hogy a választottbírósági megállapodás az Egyezmény 6. cikk által biztosított jogokról való részleges lemondásként értelmezhető, azonban ezt az Egyezményben semmi nem tiltja.⁵³ Az EJEB a fenti következtetést 1980-ban a *Deewer c. Belgium* ügyben szintén megerősítette, kiemelve, hogy az ilyen lemondásnak tagadhatatlan előnyei vannak az érintett személyre és az igazságszolgáltatás működésére nézve.⁵⁴ Ami a lemondás feltételeit illeti, a Bíróság a *Suda ügyben* hangsúlyozta, hogy a *lemondásnak önként vállaltatnak, megengedettnek és egyértelműnek kell lennie*, erre tekintettel az ún. kötelező választottbíráskodás esetei nem tartoznak ezen esetkörbe.⁵⁵ A fenti elveket az aszimmetrikus fórumválasztásra alkalmazva egyértelmű, hogy amennyiben a választottbírósági opciót tartalmazó fórumválasztó megállapodást a felek megtárgyalják és szabad akaratelhatározásukból

és ésszerű időn belül tárgyalja és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában.”

52 *Golder v. United Kingdom* (No. 4451/70) ítélet, 36. pont; *Beneficio Cappella Paolini v. San Marino* (No. 40786/98) ítélet, 29. pont.

53 *Affaire X. contre la République Fédérale d'Allemagne* (No. 1197/61) „[...] que la conclusion d'un compromis d'arbitrage entre particuliers s'analyse juridiquement en une renonciation partielle à l'exercice des droits que définit l'article 6 paragraphe 1 (art. 6-1); que rien, dans le texte de cet article ni d'aucun autre article de la Convention, n'interdit expressément pareille renonciation; que la Commission ne saurait davantage présumer que les Etats Contractants, en acceptant les obligations qui découlent de l'article 6 paragraphe 1 (art. 6-1), aient entendu s'engager à empêcher les personnes placées sous leur juridiction de confier à des arbitres le règlement de certaines affaires [...]”; „[...] a magánszemélyek közötti választottbírói szerződés megkötése a 6. cikk (1) bekezdésben biztosított jogok gyakorlásáról való részleges lemondásnak minősül; az említett cikk, vagy az Egyezmény bármely más cikkének szövege kifejezetten nem tiltja az ilyen lemondást; a Bizottság vélelmezni sem tudja, hogy a Szerződő Államok, melyek elfogadták a 6. cikk (1) bekezdéséből származó kötelezettségeket, arra vállaltak volna kötelezettséget, hogy megakadályozzák a joghatóságuk alá tartozó személyek számára, hogy bizonyos ügyeket választottbírói útra utaljanak [...]” (Fordítás a szerzőtől.)

54 *Deewer c. Belgium* (No. 6903/75) ítélet, 49. pont.

55 *Suda c. République tchèque* (No 1643/06) ítélet 48–49. pontok „[...] Rien n'empêche les justiciables de renoncer à leur droit à un tribunal en faveur d'un arbitrage, à condition qu'une telle renonciation soit libre, licite et sans équivoque [...]” „Semmi nem tiltja, hogy a jogosultak lemondjanak a bírósághoz való jogról a választottbíráskodás javára, feltéve, hogy az ilyen lemondás önkéntes, megengedett és egyértelmű [...]” (Fordítás a szerzőtől.)

50 SOLÈNE ROWAN: *The New French Law Of Contract*. International & Comparative Law Quarterly. 2017/4. sz. 805–831.

51 EJEE 6. cikk „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan

Tanulmány

elfogadják, továbbá a jogvita tárgya nem ütközik objektív arbitrabilitási korlátba, úgy az *nem sérti az opcióval nem rendelkező fél bírósághoz való jogát*, hiszen az arról érvényesen, előre lemondott.

Az EJEE 6. cikke szerinti tisztességes eljáráshoz való jogon belül több eljárási követelménynek is teljesülnie kell, melyek között kiemelt szerepe van a fegyveregyenlőségnek (*equality of arms*). Ez utóbbi elv az Egyezmény bírói gyakorlata alapján azt jelenti, hogy mindegyik félnek elfogadható lehetőséget kell biztosítani ügye előadására – beleértve a bizonyítékait is –, olyan feltételek mellett, amelyek nem hozzák őt érdemben hátrányosabb helyzetbe a másik félhez képest.⁵⁶ A fenti jog tartalmából ugyanakkor látható, hogy ezen jog egy már megindult bírósági eljárásban értelmezhető. Önmagában egy aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás nem sértheti a fegyveregyenlőség elvét, legfeljebb az eljárás, ami a fórumválasztó megállapodás alapján indult. Ezzel kapcsolatosan Fentiman találóan jegyzi meg, hogy a „fegyveregyenlőség” helyes értelmezésben a felek bíróság előtti pozícióját, egyenlő eljárási jogait és kötelezéseit jelenti, nem pedig azt, hogy egyenlő joggal rendelkeznek a bíróság megválasztására.⁵⁷ Ugyanerre a következtetésre jutott az angol bíróság a *Mauritius Commercial Bank* ügyben, ahol az EJEE 6. cikkét szintén felhívta az egyik fél.

3. Előreláthatóság hiánya?

Végül vizsgáljuk meg az előreláthatóság hiányát, mint az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások elleni harmadik fő ellenérvet. Ez utóbbi érv jellemzően a francia gyakorlatban joghatósági megállapodások kapcsán hangzik el, és az *eBiscuss* ügyben hozott ítélet, valamint a francia szerződési jog 2016-os reformja óta úgy tűnik, hogy a potesztatív jelleg helyébe lépve az aszimmetrikus klauzulák elleni fő érvvé avanszált. Az előreláthatóság hiánya, mint ellenérv az Európai Unió Bírósága joggyakorlatából táplálkozik, mely szerint az uniós jogi rendeletek egyik fő célja a joghatósági szabályok alkalmazása körében a jogbiztonság és előreláthatóság biztosítása, annak érdekében, hogy egy kellően informált alperes előre láthassa, hogy melyik országban indul ellene peres eljárás.⁵⁸ Ezzel szemben – hangzik az érvelés – az aszimmetrikus joghatósági megállapodások pont az előreláthatóság elvét ásnák alá, hiszen az egyik fél több bíróság előtt is megindíthatja a pert. Ez az érvelés azonban szintén nem tűnik meggyőzőnek az alábbiak miatt:

Elsődlegesen ki kell emelni, hogy jogbiztonság és az előreláthatóság elvét a joghatóság körében az Európai Unió Bírósága elsősorban az uniós jogszabályok általános és különös joghatóságai okai kapcsán hangsúlyozza, felhívva a figyelmet, hogy az alperes lakóhelyén alapuló általános joghatósági okhoz képest a különös joghatósági okokat szűken kell értelmezni, hogy a kellő információ birtokában lévő alperes előre láthassa, hogy ellene külföldön kezdeményeznek pert.⁵⁹ Ezt meghaladóan, gyakran maga az Európai Unió Bírósága sem következetes az általános joghatóság alóli kivételek értelmezése során, sokszor tágan értelmezve a különös joghatósági okokat. Így például a *Rehder* ügyben a légiutasokat megillető kártalanítás tekintetében az Európai Unió Bírósága a szerződés teljesítésének helye mint joghatósági ok kapcsán arra az álláspontra helyezkedett, hogy a légiutas szabadon választhat a kiindulási és célállomás között.⁶⁰ Az idén eldöntött *Volkswagen AG* ügyben, ahol a német székhelyű gyártót perelték Ausztriában a gépjárművek kipufogógáz-kibocsátási értékek manipulációjából eredő kártérítés iránt, az Európai Unió Bírósága megállapította, hogy az alperesnek számítania kellett arra, hogy a kár azon a helyen keletkezik, ahol valaki, aki joggal vélhette úgy, hogy az érintett jármű megfelel a határértékeknek, megszerzi e járművet, majd észleli, hogy járműve kellékhiba és csökkent értékű.⁶¹ Ezen az alapon a gyártónak minden olyan országban előre kellett látnia a per lehetőségét, ahol az általa gyártott gépkocsikat harmadik személy részére értékesítik, és ez gyakorlatilag kiüresíti az előre láthatóság fogalmát. Fentiek alapján látható, hogy az *előreláthatóság elve nem minden esetben érvényesül feltétlenül* az Európai Unió Bírósága gyakorlatában sem.

Másodlagosan, észre kell venni, hogy annak az alperesnek a helyzetét, aki semmilyen fórumválasztó megállapodást nem köt, így nyugodtan támaszkodhat az uniós jog alperest védő szabályaira, *nem helyes összehasonlítani az a személlyel, aki egy olyan aszimmetrikus joghatósági megállapodást köt, mely alapján előre hozzájárul, hogy a másik fél őt különböző országok bíróságai előtt perelje be, s ennek kockázatát, következményeit a megállapodás megkötésekor nyilván előre látja*. Ez utóbbi személy helyzete inkább a *Volkswagen* ügyben a gyártó helyzetével mutat rokonságot, akinek az Európai Unió Bírósága ítélete alapján quasi mindenhol előre kellene látnia a per lehetőségét.

Harmadrésről az előre láthatóság problémával kapcsolatosan Mailhé találóan teszi fel a kérdést: *Miért keressünk a klauzulában valamit, ami nem volt benne?* – utalva

⁵⁶ *Dombo Beheer b.v. v. The Netherlands* (No. 14448/88) ítélet 33. pont.

⁵⁷ RICHARD FENTIMAN: *International Commercial Litigation*. Oxford, Oxford University Press, 2015. 2149.

⁵⁸ Ld. többek között C-281/02. sz. Andrew Owusu kontra „Villa Holidays Bal-Inn Villas” ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2005:120) 40. pont.

⁵⁹ C-26/91. sz. Jakob Handte & Co. GmbH v Traitements Mécano-chimiques des Surfaces SA ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:1992:268).

⁶⁰ C-204/08. sz. Peter Rehder kontra Air Baltic Corporation ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2009:439).

⁶¹ C-343/19. sz. Verein für Konsumenteninformation c. Volkswagen AG ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2020:534).

arra, hogy miért kell a felektől megkövetelni azt, hogy az általuk kikötött joghatóság „előre láthatóbb” legyen, mint az a joghatóság, ami az európai joghatósági szabályokból magukból következik? Álláspontja szerint a francia bíróság valódi problémája feltehetően nem az előreláthatóság, hanem a szerződéses egyensúly hiánya volt, s valószínűleg ez mond ellent a szerződési jogban meggyökerezett „szinallagmatikus paradigmának”, melyet azonban a megváltozott gazdasági környezetben újra kellene gondolni a joghatósági kikötésekkel kapcsolatban, ahelyett, hogy szisztematikusan megtiltanánk az aszimmetrikus klauzulákat.⁶² Végül érdemes elgondolkodni azon, hogy nem éppen az előreláthatóság elvének túlfeszítése vezet-e végül előre nem látható bírói gyakorlatokhoz. Ez utóbbira valós példaként szolgál Franciaországban a Cour de cassation polgári és gazdasági kamarája közötti „háború” az aszimmetrikus joghatósági megállapodások kapcsán, melynek fő kárvallottja a jogkereső közönség.

VII. Összegzés

Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások már hosszú idő óta jelen vannak a nemzetközi joggyakorlatban, a globalizáció és a gazdasági tranzakciók egyre komplexebbé válása pedig logikusan azt eredményezi, hogy az ilyen fórumválasztások hosszú távon is velünk

lesznek. Jóllehet ösztönösen hajlamosak vagyunk az alapvető jogi elvekkel összeegyeztethetetlennek tekinteni azokat a választottbírói, illetve joghatósági megállapodásokat, melyek a felekre nem egyenlő jogokat ruháznak, azonban ezen meggyőződésünket ideje felülvizsgálni. Jelen tanulmány keretében részletesen megvizsgáltuk, hogy mennyire megalapozottak az aszimmetrikus fórumválasztás ellen a nemzetközi bírói gyakorlatban eddig napvilágra került ellenérvek, s részletesen bemutattuk, hogy ezek vagy alapvetően téves alapokon állnak (*potesztatív jelleg*), vagy egy nemzetközi bíróság által más területen kifejlesztett joggyakorlat téves (*tisztességes eljárás, fegyveregyenlőség*), illetve végletes értelmezésén alapulnak (*előreláthatóság*). Ezt meghaladóan megállapítható, hogy a potesztatív jellegén kívül – mely a francia jog „hazai terméke” – a másik két érv valószínűleg nem is a nemzeti jogon alapul, hanem egy nemzetközi, illetve szupranacionális jogrend bírói gyakorlatából „kölcsönvett” érvelés.

A fenti téves irányok helyett célszerű visszatérni a felek magánautonómiájához, mely a fórumválasztások forrását képezi, és csak kivételesen megtagadni a joghatást az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásoktól: olyan esetekben, amikor egy ilyen megállapodás aszimmetrikus jellegére tekintet nélkül szenved valamilyen komoly jogi hibában. Ellenkező esetben viszont a nemzeti jog szintjén nem érdemes külön érvénytelenségi okokat kreálni a nemzetközi jogforrások által semlegesen kezelt aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásoknak, illetve bírói mérlegeléstől függő tesztekkel korlátozni a jogalkotó által a felek részére biztosított magánautonómiát. Ahogyan azt Franciaország és Oroszország példáján láthattuk, az ilyen próbálkozások kontraproduktívak, és széttartó ítélkezési gyakorlatokhoz vezetnek, mely legfőbb ellensége a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban valóban szükséges előreláthatóságnak.

62 „Pourquoi aller chercher dans la clause ce qui n’y était pas?” FRANÇOIS MAILHÉ: *Les clauses attributives de compétences asymétriques dans les relations d'affaires*. Konferencia előadás: Université de Paris II, 2016. https://www.u-paris2.fr/sites/default/files/document/cv_publications/22_rdia-les_clauses_attributives_de_competence_asymetriques.pdf (2020.02.27.)